

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته علوم سیاسی

گروه علوم سیاسی

عنوان پایان نامه:

واکاوی سناریوهای آمریکا و متحدان منطقه ای آن برای کاستن

از اهمیت راهبردی تنگه هرمز در سال ۲۰۱۲

(با تأکید بر خطوط لوله عربی)

محمد نورنژاد

استاد راهنما: دکتر حسینعلی کریمی فیروزجایی

استاد مشاور: دکتر مسعود مطلبی

تیر ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

مرکز تهران غرب

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته علوم سیاسی

گروه علوم سیاسی

عنوان پایان نامه:

واکاوی سناریوهای آمریکا و متحدان منطقه ای آن برای کاستن

از اهمیت راهبردی تنگه هرمز در سال ۲۰۱۲

(با تأکید بر خطوط لوله عربی)

محمد نورنژاد

استاد راهنما: دکتر حسینعلی کریمی فیروزجایی

استاد مشاور: دکتر مسعود مطلبی

تیر ۱۳۹۲

پیوست ۳ (صورتجلسه دفاع از پایان نامه)

تاریخ: .../.../...

شماره: .....

بسمه تعالی

صورتجلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

آقای محمد نورنژاد

دانشجوی رشته علوم سیاسی به شماره دانشجویی ۸۹۰۰۶۷۱۷۶

تحت عنوان «واکاوی سناریوهای آمریکا و متحدان منطقه‌ای آن برای کاستن از اهمیت راهبردی تنگه هرمز در سال ۲۰۱۲» (باتاکید بر خطوط لوله عربی)

با حضور هیات داوران در روز ..... مورخ ..... / ..... ساعت ..... در محل ساختمان ..... برگزار شد و هیات داوران پس از بررسی، پایان نامه مذکور را شایسته نمره به عدد ..... به حروف ..... بادرجه ..... تشخیص داد.

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه/موسسه	امضاء
۱		استاد راهنما			
۲		استاد مشاور			
۳		استاد داور			
۴		نماینده تحصیلات تکمیلی			

پیوست ۶ (گواهی اصالت، نشر و حقوق مادی و معنوی اثر)

اینجانب محمد نورنژاد دانشجوی ورودی سال مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیرمستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد برعهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

دانشجو تأیید می‌نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می‌باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

اینجانب محمد نورنژاد دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۹ مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی گواهی می‌نمایم چنانچه براساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

سپاسگزاری

از همه آنان که مرا علم آموختند تا در تاریکی جهالت نمانم از ابتدا تاکنون سپاسگزارم و
دستان پر مهرشان را میبوسم و از خداوند منان توفیقشان را مسئلت دارم.

چکیده:

در سال‌های اخیر، چالش در روابط جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده، پس از اعمال تحریم‌های جدید آمریکایی - اروپایی و تهدید ایران به بستن تنگه‌هرمز، ابعاد وسیعتری به خود گرفته است. آمریکا به دلیل قائل شدن حق هژمونیک در سطح بین‌الملل، اختیاراتی را برای خود در نظر گرفته است که در امور همه کشورهای دنیا اعمال نظر داشته باشد. همین امر سبب می‌شود که فعل و انفعالات این منطقه برای اقتصاد سرمایه‌داری، حائز اهمیت باشد. از آنجا که تنگه‌هرمز گلوگاه صادراتی ۸۰ درصد نفت کشورهای خلیج فارس و تأمین کننده ۴۰ درصد نفت جهان می‌باشد. ایالات متحده سعی در نادیده گرفتن مسیر ایران به عنوان شاهراه انتقال منابع انرژی به بازارهای جهانی دارد. از دیدگاه ژئوپلیتیک آمریکا، ظرفیت‌های بالقوه جغرافیایی ایران، به عنوان مهمترین کریدور انتقال انرژی قرن ۲۱، امکان به دست آوردن نقش عمده‌ای را در ژئوپلیتیک جهانی در اختیار ایران می‌گذارد و این امکان باید خنثی شود تا امنیت منطقه‌ای و جهانی مورد تفسیر ایالات متحده حفظ شود. حال در اینجا سؤالی که مطرح می‌شود این است که کشورهای غربی مخصوصاً آمریکا برای کم اهمیت کردن خلیج فارس و تنگه‌هرمز به عنوان منطقه استراتژیک انرژی جهان چه راهکاری را در دستور کار خود قرار داده اند؟ در این میان نگارنده در پی بررسی این فرضیه است که ایالات متحده در راستای جامه عمل پوشاندن به نیت خود در راستای کم اهمیت کردن نقش تنگه‌هرمز به طرق مختلف (مانند تحریم‌های همه‌جانبه، تبلیغات گسترده برای جایگزینی انرژی مناطق دیگر با این منطقه و ناامن جلوه‌دادن آن و همچنین ترویج ایران هراسی در بین کشورهای منطقه و ترغیب آنها برای دور زدن تنگه‌هرمز با کشیدن لوله‌های جایگزین انتقال نفت در سال ۲۰۱۲) در پی رسیدن به هدف خود در این منطقه استراتژیک هستند. هدف پژوهش حاضر واکاوی ابعاد گوناگون سناریوهای کشورهای غربی و همراهی هم‌پیمانان منطقه‌ای آنها در جهت کاهش نقش و اهمیت بی نظیر تنگه‌هرمز می‌باشد و روش پژوهش در تحقیق پیش رو تحلیلی و توصیفی است.

واژگان کلیدی: تنگه‌هرمز، خطوط لوله، امنیت انرژی و تحریم

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
۱-۱- بیان مسأله.....	۵
۲-۱- اهمیت موضوع.....	۶
۳-۱- سابقه و ادبیات تحقیق.....	۸
۴-۱- علل انتخاب موضوع.....	۸
۵-۱- نوآوری تحقیق.....	۹
۶-۱- مشکلات و موانع تحقیق.....	۹
۷-۱- اهداف تحقیق.....	۹
۸-۱- سؤال اصلی.....	۱۰
۹-۱- مفروض.....	۱۰
۱۰-۱- فرضیه.....	۱۰
۱۱-۱- سؤالات فرعی.....	۱۱
۱۲-۱- روش تحقیق.....	۱۱
۱۳-۱- سازماندهی پروژه.....	۱۱
۱۴-۱- تعریف مفاهیم کلیدی.....	۱۳
۱-۱۴-۱- نفت.....	۱۳
۲-۱۴-۱- امنیت انرژی.....	۱۳

- ۱-۱۴-۳- ژئوپلیتیک انرژی ۱۴
- ۱-۱۴-۴- خاورمیانه ۱۴
- ۱-۱۴-۵- خلیج فارس ۱۴
- ۱-۱۴-۶- تنگه هرمز ۱۵
- ۱-۱۵- چارچوب نظری ۱۶
- امنیت ملی از منظر تئوری نئورئالیسم ۲۰
- فرضیه های اصلی نئورئالیسم ۲۳
- بخش اول: بررسی جایگاه استراتژیک خلیج فارس و تحولات انرژی در قرن ۲۱ ..... ۳۱
- فصل اول: بررسی موقعیت جغرافیایی و تاریخی خلیج فارس ۳۱
- حوزه ژئوپلیتیکی خلیج فارس ۳۱
- ۱-۱-۲- موقعیت جغرافیایی و استراتژی منطقه خلیج فارس ۳۱
- ۱-۱-۳- موقعیت تاریخی خلیج فارس ۳۴
- علل اهمیت خلیج فارس ۳۵
- نقش و اهمیت ژئوپلیتیکی تنگه هرمز بر امنیت خلیج فارس ۴۰
- ۱-۳-۱- وابستگی اقتصاد ایران به تنگه هرمز ۴۳
- ۱-۳-۲- اهمیت استراتژیک تنگه برای ایران و عمان ۴۴
- ۱-۳-۳- اهمیت عبور ترانزیت نفت و گاز در تنگه هرمز ۴۴

فصل دوم: بررسی تحولات انرژی در قرن ۲۱ و جایگاه ایران در تأمین انرژی	۴۷
۱-۲- اهمیت استراتژیک انرژی در جهان معاصر	۴۷
۱-۱-۲ ژئوپلیتیک انرژی	۴۸
۲-۱-۲ امنیت انرژی	۴۹
۲-۲- بررسی ذخایر انرژی جهان	۵۰
۱-۲-۲ ذخایر جهانی نفت	۵۰
۲-۲-۲ ذخیره سازی های جهانی نفت	۵۱
۴-۲-۲ ذخایر نفت خام ایران	۵۶
۳-۲- ذخایر جهانی گاز جهان	۵۶
۱-۳-۲ ذخایر گاز طبیعی ایران	۵۹
۴-۲- مصرف جهانی انرژی	۶۰
۵-۲- اهمیت ژئواکونومیک ژئوپلیتیک انرژی ایران	۶۱
۶-۲- نقش ایران در امنیت انرژی منطقه خلیج فارس	۶۲
۷-۲- نفت و امنیت ملی ایران	۶۳
فصل سوم: بررسی دلایل و ریشه های تحریم های بین المللی علیه جمهوری اسلامی ایران و حضور	
آمریکا در منطقه	۶۸
۱-۳- بررسی دلایل و ریشه های تحریم های بین المللی علیه جمهوری اسلامی ایران	۶۸
۲-۳- زمینه های تنش در روابط ایران و آمریکا	۶۹
۱-۲-۳- انرژی	۷۰

- ۳-۲-۲- موقیعت استراتژیک ۷۱
- ۳-۲-۳- اسلام انقلابی و سیاسی ۷۲
- ۳-۳- بررسی تحریم های بین المللی بر علیه جمهوری اسلامی ایران ۷۳
- ۳-۴- رویکردهای رفتاری اعمال فشار ایالات متحده بر صنعت نفت و گاز ایران ۷۵
- ۳-۴-۱- بررسی نمونه های رفتاری ایالات متحده در اعمال فشار در رویکردهای ۴ گانه ۷۷
- ۳-۵-۵- اثر تحریم ها بر تولید مخازن نفتی کشور ۸۴
- ۳-۵-۱- اثر تحریم ها بر صادرات نفت ۸۷
- ۳-۵-۲- دورنمای صادرات نفت ایران ۹۰
- ۱- سناریوی خوش بینانه ۹۰
- ۲- سناریوی پایه ۹۰
- ۳- سناریوی بدبینانه ۹۰
- ۳-۵-۳- اثر تحریم ها بر اکتشاف نفت ۹۱
- ۱- سرمایه گذاری خارجی در ایران ۹۲
- ۲- ریسک سرمایه گذاری ۹۴
- ۳-۶- بررسی جایگاه سرزمینی ایران در بازار جهانی انرژی ۹۵
- ۳-۶-۱- برنامه های ایران در عرصه ی ترانزیت، خطوط لوله و... مبادلات منطقه ای - جهانی ۹۶
- فصل چهارم: حضور ایالات متحده و نیروهای چندملیتی در منطقه و تأثیر آن بر روابط کشورهای عربی خلیج فارس با ایران ۹۷
- ۴-۱- حضور ایالات متحده و نیروهای چندملیتی در منطقه ۹۷

- ۹۸-۲-۴- نقش شورای همکاری خلیج فارس بر امنیت منطقه.....
- ۹۹-۱-۲-۴- اهداف شورای همکاری خلیج فارس.....
- ۱۰۰-۳-۴- اختلاف های عمیق در ایدئولوژی، فرهنگ و ساختارهای حاکم بر کشورهای مختلف منطقه.....
- ۱۰۱-۱-۳-۴- تنش زدایی.....
- ۱۰۲-۲-۳-۴- اعتمادسازی.....
- ۱۰۳-۴-۴- نقش ایدئولوژی اسلامی در راهبردهای سیاست خارجی ایران.....
- ۱۰۳-۵-۴- موانع سیاسی رشد همگرایی در کشورهای عضو شورا.....
- ۱۰۳-۱-۵-۴- عدم سازگاری نظام های سیاسی.....
- ۱۰۴-۲-۵-۴- سطح نابرابر قدرت در کشورهای عضو شورای همکاری.....
- ۱۰۴-۳-۵-۴- ماهیت رقابت آمیز روابط کشورهای عضو شورا.....
- ۱۰۵-۴-۵-۴- بی ثباتی سیاسی در داخل کشورهای عضو شورا.....
- ۱۰۷-۶-۴- روابط ایران با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بعد از پیروزی انقلاب اسلامی.....
- ۱۰۹-۷-۴- نقش ایران به عنوان یک قدرت منطقه ای.....
- ۱۱۴-۸-۴- نگرانی کشورهای منطقه نسبت به هسته ای شدن ایران.....
- ۱۲۶- بخش دوم.....
- ۱۲۶- تحلیل و بررسی خطوط جایگزین انتقال انرژی از تنگه هرمز.....
- ۱۲۷- فصل اول: اهمیت تنگه هرمز، تهدیدات ایران و واکنش آمریکا به آن.....
- ۱۲۷-۱-۱- اهمیت تنگه هرمز برای کشورهای منطقه.....

۱۲۹	۲-۱- اوپک و کشورهای عضو
۱۳۰	۳-۱- میزان نفت عبوری از تنگه هرمز
۱۳۱	۱-۴-۱- آمریکا و رویکرد ضد ایرانی آن
۱۳۳	۲-۴-۱- دیدگاه های غرب نسبت به تهدیدات ایران
۱۳۵	۵-۱- پرونده ی هسته ای ایران و تأثیر آن بر امنیت خلیج فارس
۱۳۸	۶-۱- تهدیدات ایران در بستن تنگه هرمز و واکنش آمریکا
۱۴۱	۷-۱- تخمین قدرت نظامی ایران در بستن تنگه هرمز
۱۴۷	۸-۱- واکنش ها به قطع صدور نفت
۱۴۸	فصل دوم: رویکرد تقابلی کشورهای منطقه به تهدیدات ایران
۱۴۸	۱-۲- اعراب و نگاه به دور زدن تنگه هرمز
۱۴۹	۲-۲- خطوط لوله در دست اقدام برای دور زدن تنگه هرمز
۱۵۵	۳-۲- سیاست های ضد ایرانی امارات
۱۵۵	۱-۳-۲- امارات و خط لوله فجیره - حبشان
۱۵۷	۲-۳-۲- نقش چین در پیشبرد خط لوله ادکاپ
۱۵۸	۳-۳-۲- اهداف احداث خط لوله ادکاپ
۱۶۱	۴-۳-۲- دیپلماسی نفتی امارات بر ضد ایران
۱۶۲	۵-۳-۲- کاهش تبادلات تجاری امارات با ایران
۱۶۴	۶-۳-۲- امارات و تنگه هرمز
۱۶۵	۴-۲- عربستان

- ۱۶۵ ..... ۱-۴-۲ سیاست های جایگزینی نفت عربستان با ایران
- ۱۶۷ ..... ۲-۴-۲ خط لوله های نفتی عربستان برای دور زدن تنگه هرمز
- ۱۷۲ ..... ۵-۲-۴-۲ خط لوله عبوری از خاک عربستان سعودی (فاز اول)
- ۱۷۳ ..... ۶-۲-۴-۲ پروژه خط لوله دوم عبوری عراق از خاک عربستان
- ۱۷۶ ..... ۵-۲-۵-۲ عراق
- ۱۷۶ ..... ۱-۵-۲ جایگزینی انرژی عراق با انرژی ایران در بازارهای سستی مصرف ایران
- ۱۷۸ ..... ۲-۵-۲ عراق و خطوط لوله
- ۱۸۷ ..... ۶-۲-۶-۲ کویت
- ۱۸۸ ..... ۷-۲-۷-۲ قطر
- ۱۸۸ ..... ۸-۲-۸-۲ خط لوله بین عربستان و بحرین
- ۱۹۱ ..... ۹-۲-۹-۲ رویکرد سایر کشورها به ایران بعد از تحریم نفتی این کشور
- ۱۹۲ ..... ۱-۹-۲-۱ هند
- ۱۹۳ ..... ۲-۹-۲-۲ اتحادیه اروپا
- ۱۹۳ ..... ۳-۹-۲-۳ ژاپن
- ۱۹۴ ..... ۳-۹-۲-۳ چین
- ۱۹۵ ..... ۴-۹-۲-۴ کره جنوبی
- ۱۹۵ ..... ۵-۹-۲-۵ ترکیه
- ۱۹۵ ..... ۶-۹-۲-۶ سریلانکا
- ۱۹۶ ..... ۷-۹-۲-۷ آفریقای جنوبی

۱۹۶.....	۲-۹-۸- مالزی
۲۰۱.....	نتیجه گیری و پیشنهادات
۲۱۰.....	فهرست منابع
Abstract:	231

مقدمه

با تحول گفتمان ژئواستراتژیک به گفتمان ژئواکونومیک در دهه‌های اخیر و ایفای نقش برتر اقتصاد در عرصه مناسبات جهانی، نفت به عنوان خون صنعت مدرن در مقایسه با سایر عوامل قدرت از جایگاه بالاتری برخوردار شده است. در این دوره انرژی، بویژه نفت در تعیین امنیت و ایجاد کشمکش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از نقش آفرینی بیشتری برخوردار شده است. حیاتی بودن منابع انرژی برای مصرف‌کنندگان و درآمدهای حاصل از فروش انرژی برای تولیدکنندگان، باعث گردیده امنیت انرژی به بطن موضوعات امنیت ملی کشورها وارد گردد. این امر سبب شده است بسیاری از کشورها در کندوکاو راهی برای ایفای نقش متنفدتری در امنیت انرژی جهانی، جهت افزایش منزلت خود باشند.

در این میان جمهوری اسلامی ایران با واقع شدن در مرکز بیضی استراتژیک انرژی جهان و در اختیار داشتن سهم عظیمی از منابع انرژی جهان، از جایگاه محوری برخوردار می‌باشد. به طوری که در حال حاضر انرژی و امنیت آن با توجه به اهمیتی که برای مصرف‌کنندگان دارد می‌تواند به یکی از حلقه‌های پیوند ایران با جهان خارج خصوصاً قدرت‌های آسیایی و اروپایی مبدل گردد. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر می‌شود که ما بتوانیم از این مؤلفه ژئواکونومیک به عنوان یک متغیر ژئوپلیتیک تأثیرگذار در جهت تأمین امنیت کشور خودمان استفاده نماییم. ایران می‌تواند با استفاده از قابلیت‌های بالقوه ژئوپلیتیک انرژی خود، ضمن کسب درآمد، از افزایش قدرت اقتصادی خود در راستای توسعه و افزایش قدرت ملی در سایر ابعاد استفاده نماید. ایران با دارا بودن موقعیت ارزنده‌اش در ژئوپلیتیک انرژی، می‌تواند با ایفای نقش مؤثرتری در امنیت انرژی منطقه‌ای و جهانی و پیوند زدن منافع و امنیت ملی خود به امنیت انرژی مصرف‌کنندگان بزرگ انرژی جهان، منافع و امنیت ملی خود را نیز تأمین نماید. برقراری پیوندهای انرژی با کشورهای مهم و تأثیرگذار در عرصه بین‌المللی، افزون بر منافع اقتصادی، منافع امنیتی قابل توجهی برای کشور در برخواهد داشت. زیرا این کشورها را در تأمین کالای استراتژیک مورد نیاز و امنیت آن به میزان قابل توجهی به ایران وابسته می‌کند. ایران با برخورداری از ذخایر عظیم انرژی در کنار موقعیت جغرافیایی مناسب و با توجه به اهمیت نفت و گاز در استراتژی امنیت انرژی مصرف‌کنندگان اروپایی و

آسیایی، این قابلیت را دارد که میان منابع انرژی خود و مصرف‌کنندگان پیوند استراتژیکی را برقرار نماید. چیزی که تاکنون در عمل مشاهده شده، بسیار کمتر از ظرفیت‌های بالقوه کشور است. و حتی تاکنون بسیاری از موقعیت‌های بالقوه انرژی کشور با کمترین استفاده از دست رفته است زیرا در حال حاضر میان سایر کشورهای دارنده منابع نفت و گاز برای بدست آوردن بازارهای عمده این محصولات انرژی‌زا، رقابت ملموسی در میان و هر یک از این کشورها تلاش خود را جهت بدست آوردن سهم بیشتری از این بازار معطوف داشته‌اند.

واقع شدن ایران در قلب انرژی جهان و موقعیت استراتژیک منحصر به فردی که ایران در آن قرار دارد باعث انطباق دو موقعیت ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک با هم برای کشورمان گردیده است. این وضعیت برای واشنگتن که دارای روابط خصمانه‌ای با تهران می‌باشد، ناخوشایند است. آمریکا می‌داند ایران از وضعیت ژئوپلیتیکی مناسب خود، هم از بعد مزایای ژئواکونومیک، قدرت خود را افزایش می‌دهد و هم از بعد ژئواستراتژیک نفوذ و اثرگذاری خود را اتخاذ نموده است. از نظر آمریکا انرژی مهم‌ترین متغیر ژئوپلیتیکی ایران است که می‌تواند بوسیله آن سایر اهداف خود را پی‌گیری نماید و هم‌اکنون ایران به دنبال رسیدن به اهداف سیاسی خود با استفاده از اهرم انرژی می‌باشد. به طوری که ممکن است در پاسخ به تحریم‌ها ناشی از پی‌گیری برنامه‌های هسته‌ای، وارد کنندگان انرژی را تهدید به قطع کاهش منابع انرژی خود نماید. (گالیز، ۲۰۰۶: ۶)^۱

آمریکا درصدد پایین آوردن منزلت ژئوپلیتیک انرژی ایران می‌باشد. به همین منظور تحریم‌های اقتصادی و ایجاد محدودیت سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز ایران و همچنین ممانعت عبور خطوط لوله نفت و گاز از ایران را در دستور کار خود قرار داده است. صادرات انرژی برای اقتصاد ایران مانند جریان خون در بدن انسان است. زیرا حدود ۸۰ درصد درآمد ارزی و بالغ بر ۴۰ درصد عایدات دولت ایران از این محل تأمین می‌شود. جای تعجب نیست که صنعت نفت ایران، همواره آماج تلاش‌های واشنگتن برای تغییر رفتار جمهوری اسلامی ایران بوده است. آمریکا در طول دهه‌های اخیر انواع تحریم‌ها

---

^۱ - Gallis

را به منظور کاهش و حتی قطع منابع موجود مالی دولت ایران بر این شکل تحمیل کرده است. (بهجت، ۱۳۸۰: ۱۷۲)

در این راستا وضعیت شکننده خلیج فارس و اهمیت استراتژیک عبور از آبراه بسیار مهم تنگه هرمز در سال‌های اخیر تحت تأثیر تقابل کشورهای غربی و در رأس آن آمریکا با جمهوری اسلامی ایران و احتمالات موجود در مورد بسته شدن تنگه هرمز توسط ایران و عدم عرضه نفت خام کشورهای منطقه باعث اهمیت روزافزون این منطقه برای امنیت عرضه انرژی جهان شده است.

اهمیت فوق العاده تنگه هرمز بر کسی پوشیده نیست. طبق آمارهای غیررسمی در هر ده دقیقه یک کشتی غول پیکر از این آبراه بین‌المللی می‌گذرد و این نبض حیاتی جهان را مانند شاه‌رگ اصلی دنیای صنعتی در دریافت مایحتاج خود و همچنین فروش محصولات و از طرف دیگر برای کشورهای ساحلی خلیج فارس در فروش نفت و دریافت کالاهای اساسی قرار داده است. در دهه‌های گذشته و بخصوص در سال‌های اخیر کشورهای غربی و در رأس آن آمریکا درصدد برآمدند که با اتخاذ سناریوهای مختلف از اهمیت این منطقه استراتژیک بکاهند و وابستگی خود را به منابع انرژی این منطقه تا جایی که امکان دارد؛ کاهش دهند.

آمریکا با تداوم حضور خود در منطقه و ایجاد روابط با دول همسایه ایران در شمال، جنوب، شرق و غرب درصدد ایجاد فضایی رعب‌انگیز و تنش‌زا در ارتباط ایران با کشورهاست. مخالفت ایران با طرح خاورمیانه بزرگ آمریکا در منطقه، به رسمیت نشناختن اسرائیل و احساس خطر آن دولت از ناحیه ایران، تأکید بر استقلال و پی‌گیری عزت‌مدارانه پرونده هسته‌ای منجر به احساس خطر از این ناحیه برای آمریکا و متحدانش شده است. به همین دلیل و بنابر اهمیت استراتژیک ایران و سیاستی که در قبال این دولت‌ها سر لوحه سیاست خارجی خود قلمداد کرده است، باعث مقابله شدید آمریکا با این کشور در فضای بین‌المللی شده است. استراتژی آمریکا در منطقه خاورمیانه در قبال ایران مبتنی بر محدود ساختن و منزوی کردن و به طور کلی حذف ایران از معادلات منطقه است و برای رسیدن به این مهم و نیز تسلط

بر منابع اقتصادی و موقعیت استراتژیکی منطقه از تمامی ابزار دیپلماسی و حتی نظامی در مقیاس گسترده استفاده می‌کند.

آمریکا در حکم یک عامل فرامنطقه‌ای همواره درصدد القا تفکر ایران خطرناک و هسته‌ای در جهت به خطر انداختن منافع کشورهای منطقه و جهان است. مخالفت‌های شدید در مورد پرونده هسته‌ای ایران و تهدیدات و همسو کردن افکار عمومی با سیاست‌های توسعه‌طلبانه و یک‌جانبه‌گرایانه خود از دیگر مشکلات فرآروی جمهوری اسلامی است. همچنین امریکا مشغول همکاری با شورای همکاری خلیج-فارس - عربستان سعودی، قطر، بحرین، کویت، عمان و امارات متحده عربی - بوده است تا با ساختن خط لوله‌های متعدد نفت تنگه هرمز را دور بزنند و نفت و گاز شورای همکاری خلیج‌فارس را مستقیماً به اقیانوس هند، دریای سرخ و یا دریای مدیترانه برسانند. کشورهای منطقه نیز همسو با اهداف غرب در راستای کاهش ارزش استراتژیکی تنگه‌هرمز، اقدام به ساخت خطوط لوله جایگزین برای انتقال منابع هیدروکربنی به بازارهای جهانی کرده اند. و هم اکنون که بحران ایران و منظومه غرب به رهبری ایالات متحده امریکا بر سر پرونده هسته‌ای به اوج خود رسیده، نگرانی کشورهای عرب خلیج‌فارس از ایران با افزایش بی‌سابقه مواجه شده است. آمریکا در کلیه این مراحل زمانی (سه دهه) تغذیه‌کننده این نگرانی از ایران بوده است.

هدف از تغییر مسیر و دورکردن عبور نفت از خلیج‌فارس این است که مؤلفه‌ای بسیار مهم از اهرم استراتژیکی که ایران بر ضد واشنگتن و متحدان آن در اختیار دارد را از آن جدا و دور کنند. این عمل به طور مؤثری از اهمیت تنگه هرمز خواهد کاست. این اقدام به خوبی می‌تواند پیش شرط و یک تمهید مهم برای جنگی باشد که امریکا علیه تهران و متحدان آن آغاز و هدایت خواهد کرد. در این چارچوب است که خط لوله نفت خام ابوظبی و یا خط لوله حبشان - فجیره برای دور زدن مسیر دریایی خلیج‌فارس که از تنگه هرمز می‌گذرد، از طرف امارات متحد عربی مطرح می‌شود. تنش بر سر تنگه‌هرمز و در خلیج‌فارس فقط یکی از جبهه‌های نبرد در این جنگ سرد چند جبهه‌ای است که در گستره خاورمیانه مابین تهران و واشنگتن جریان دارد.

در این پژوهش سعی شده است تا با تبیین وضعیت کنونی انرژی (نفت و گاز) ایران و جهان و هم-

چنین

امنیت آن، نوع روابط انرژی ایران با مهم‌ترین مصرف‌کنندگان انرژی جهان بررسی و نیز سناریوهای ضد ایرانی کشورهای غربی و هم‌پیمانان منطقه ای آنان در راستای کاهش اهمیت استراتژیکی تنگه هرمز تحلیل و ارزیابی شود. در این پژوهش نشان خواهیم داد که چگونه کشورهای غربی در راستای ضربه زدن به جمهوری اسلامی با روش‌های مختلف (از جمله تحریم‌های غیرانسانی، تبلیغات همه جانبه برای جایگزینی انرژی مناطق دیگر با این منطقه و ناامن سازی این منطقه همچنین تهییج و ترغیب متحدان منطقه‌ای تولید کننده انرژی خود در جنوب خلیج فارس به تنوع بخشی به مسیرهای صادراتی از مسیرهای غیر از تنگه هرمز) در پی رسیدن به خواسته های خود در این منطقه تأثیرگذار بین‌المللی هستند.

۱-۱- بیان مسأله

با توجه به اینکه خلیج فارس یکی از مهم‌ترین مناطق استراتژیک از لحاظ نفت، گاز می‌باشد لذا در طول تاریخ مورد توجه بسیاری از قدرت‌های جهان بوده و هست. آمریکا، خاورمیانه و هم‌چنین خلیج-فارس را در زمره یکی از راهبردی‌ترین مناطق به شمار آورده و آن را سکوی پرش هژمونی خود برای اعمال قدرت و کنترل متحدین خود در اروپای غربی، ژاپن و نیز برخی از رقبای نوظهورش همچون چین و روسیه و کشورهای آسیای جنوب شرقی می‌پندارد. خلیج فارس بزرگ‌ترین حوزه اقتصادی و سیاسی ایران و انرژی جهان است و تهران بیشترین منافع آن را داراست تقریباً همه اقتصاد کشورمان به نوعی با این دریا و فعالیت در آن مرتبط است. بررسی چگونگی وضعیت ایران و لحاظ کردن این وضعیت در سیاست‌گذاری‌های استراتژیک و استفاده از موقعیت ژئوپلیتیکی منطقه‌ای خلیج فارس تحت تأثیر عوامل چون نفت، گاز، تنگه هرمز و حضور دول غرب در این منطقه به شکل امنیتی در آمده است.

خاورمیانه دارای ذخایر بزرگی از نفت و گاز و منابع معدنی دیگر است. ولی آمارهای نشان می‌دهد که با وجود این همه منابع، کشورهای غربی درصدد هستند که از اهمیت این منطقه بکاهند و وابستگی خود را به انرژی آن کاهش دهند. آمارهای جدید که توسط نگارنده از منابع جدید سال ۲۰۱۲ گرفته شده